

МАЗЕПИНА КРИНИЦЯ

Людмила Томілович

МАЗЕПИ І БІЛОЦЕРКІВЩИНА

Історія нашого краю пов'язана з історією багатьох славетних родів. Одним з них є рід Мазеп-Колединських гербу Курч. Вони вважали себе відгалуженням князівського роду Курчів. Можливо, в їх жилах і текла кров давніх місцевих князів, але докладно ми цього не знаємо.¹

З документів відомо, що Михайлу Мазепі, зем'янину київському, шляхтичу православного віросповідання, наданий в 1544 р. Сигізмундом I привілей на володіння в київській землі «землею пустою, людьми не заселеною, що лежить коло р. Кам'яниці, починаючи від моста, по якому проходить великий гостинець, аж до урочища Почухова зі всіма приналежностями». У 1572 р. цей привілей було стверджено. Над Кам'яницею піклуванням того ж Михайла Мазепи був збудований невеликий замок для сторожі та захисту від татар — зародок майбутнього села Мазепинці.²

У 1574 р. Генріхом Валуа був наданий Михайлу Мазепі привілей на село Пасічне на Кам'яниці.³ Мазепи володіли ще й с. Кам'яницею (Камбанка) на Росі, яке в 1659 р. на сеймі було пожалувано Адаму Мазепі.⁴

Спадкоємцем Михайла Мазепи був його син Федір, але за участь у повстаннях К. Косинського та С. Наливайка втратив володіння, і маєтності перейшли до його брата Миколи.⁵

У люстрації Білоцерківського староства виступає як осідлість «хутір над Кам'яницею» Миколи Мазепи-Колединського. Він тримав цей хутір на праві лінному і службу військову повинен був з нього відбувати при старості білоцерківському.⁶

Син Миколи — Адам-Степан був приречений до вигнання та позбавлення честі за вбивство шляхтича Яна Зеленського, але зміг відкупитися і залишився володарем своїх маєтків і навіть ще розширив їх привілей 1659 р., що вище згадувався.⁸

У родовому замку на хуторі Кам'яниці (Мазепинці) народився в Адама-Степана та Марії (з роду Макієвських) Іван — майбутній гетьман України, тут провів дитячі роки. Він рано покинув рідне гніздо — поїхав вчитися до Києва, потім потрапив до двору короля Яна Казимира, але не раз повертався на батьківщину. Відомо про його приїзд після навчання до того, як почав служити при королівському дворі в 1658 — 1659 рр. в середині 60-х років — коли був послом від короля до Павла Тетері, якому віз гетьманську булаву; в 1667 р. — Ян Казимір йшов походом в Задніпров'я і зупинився в Білій Церкві, в його свиті був і Іван Мазепа, він відвідав батька в Мазепинцях (через короткий час той помер).⁹

Можна припустити, що приблизно в цей час, а саме в 60-і роки, Мазепа одружується з дочкою колишнього білоцерківського полковника Семена Половця (який до того ж володів грунтами Буки на р. Рось). До того вона була дружиною іноземця на службі у поляків, також білоцерківського полковника Самуїла Фрідріха, який помер після 1660 р. З цією дружиною Мазепа перейшов на лівий берег Дніпра в 1674 р.¹⁰

Восени 1704 р., коли Семен Палій, полковник білоцерківський та фахівський, був схоплений в Бердичеві в головній квартирі Мазепи і засланий до Сибіру, гетьман Іван Мазепа знову з'являється в Білій Церкві. У 1708 р. гетьман стоїть в Білій Церкві, тут же зберігається його скарбниця, яка після «измены» Мазепи була захоплена князем Голіциним (2 млн. крб.).¹¹ А в 1706 р. гетьманом та полковником білоцерківським Макієвським (припускаємо, що це родич гетьмана по материнській лінії) на місці головного дерев'яного храму міста, була закладена кам'яна церква на честь св. Миколи, але вона не була добудована. Був споруджений і освячений лише один вівтар. За півтора століття вона майже зруйнувалась, але в середині ХІХ ст. була відбудована настоятелем Преображенського собору П. Г. Лебединцевим у стилі українського барокко. Ця будова збереглась донині і є найдревнішою пам'яткою нашого міста, що вціліла.¹²

Цікаво, що в 1706 р. через Білу Церкву проїжджав Петро І і, напевно, був зустрінутий тут гетьманом.¹³

З Білоцерківщиною пов'язана ще одна сторінка в житті Мазепи, цього разу похмура: до головної квартири Мазепи у Борщагівці, біля Білої Церкви влітку 1708 р. привезли ув'язненими генерального суддю Кочубея, полковника Іскру, де їх і було страчено.¹⁴

Майже 300 років минуло після цих подій, але пам'ять про них живе в легендах, назвах місцевостей. Микольська церква, закладена гетьманом Іваном Мазепою, носить назву Мазепинської, зберегла свою назву і батьківщина — село Мазепинці, в якому є городище, що в народі називають «замок Мазепи», а трохи далі — урочище, що в кінці ХІХ ст. ще мало назву «підвали Мазепи», а за рікою Кам'янкою стоїть «курган Мазепи». Крім того, є «шлях Мазепи», котрий проходить з Мазепинця до села Пологів і далі.¹⁵

Як бачимо, пам'ять народна все зберігає, ніщо не має забути.

Джерела і література:

1. Словник географічний королівства польського та інших країв слов'янських. — Варшава. — 1862. — Т. 7. — С. 183—186.

(Назва книги перекладена з польської мови — прим. редакції).

2. Там само.

3. Там само.

4. Там само.

5. Матеріали до історико-географічного словника, зібрані В. Б. Антоновичем // Рукописний відділ ЦНБ. — Ф. 1. — № 8127, 7899.

6. Словник географічний королівства польського та інших країв слов'янських. — Т. 7. — С. 183 — 186.

7. Там само.

8. Там само.

9. Там само.

10. А. Л. На ком был женат Мазепа // Киевская старина. — 1888. — № 5. — С. 43—45.

11. Матеріали до історико-географічного словника, зібрані В. Б. Антоновичем // Рукописний відділ ЦНБ. — Ф. 1. — № 8127, 7899.

12. Козаченко В. А. Архітектурні пам'ятки Білої Церкви // Біла Церква: шлях крізь віки. — Біла Церква, 1994.

13. Матеріали до історико-географічного словника, зібрані В. Б. Антоновичем // Рукописний відділ ЦНБ. — Ф. 1. — № 8127, 7899.

14. Там само.

15. Словник географічний королівства польського та інших країв слов'янських. — Т. 7. — С. 183—186.